



Lia SCLIFOS

Universitatea de Stat din Moldova

„Deși viața omului este scurtă, atunci când cineva știe să-și întrebuințeze bine timpul și nu și-l pierde în zadar, îi mai rămîne totuși destulă vreme.”

(Fr. Guicciardini)

„În zilele noastre, a fi creativ este o misiune destul de grea și, concomitent, o necesitate a acestui mileniu.”

(B. Gates)

Definirea noțiunii de  *timp liber*  se află în centrul atenției mai multor sociologi și pedagogi. J. Dumazedier, de exemplu, delimitează drept funcții ale acestuia destinderea, distracția, dezvoltarea, ultima fiind, prin excelență, o funcție educativă sau autoeducativă și vizînd satisfacerea intereselor, înclinațiilor, aptitudinilor individului.

În prezent, se remarcă două probleme în ceea ce privește timpul liber: lipsa acestuia și utilizarea lui incorectă. Lipsa timpului liber este condiționată de mai mulți factori: utilizarea lui irațională, volum mare de teme pentru acasă, un ritm lent de învățare, implicarea elevilor în numeroase activități extracurriculare, exploatarea prin muncă a copiilor de către părinți sau de alte persoane, distribuirea de către părinți a timpului copilului fără a-i solicita părerea etc. Folosirea incorectă a timpului ține de abilitățile de management care, de cele mai multe ori, nu sînt dezvoltate nici de părinți, nici de școală. De aici și ideea de a conferi  *educației pentru timpul liber*  statut de  *nouă educație* , care ar avea drept obiectiv încurajarea experienței și a succesului, întrucît între performanțele școlare ale elevilor și modul de a-și petrece timpul liber se atestă o legătură incontestabilă.

*Educația pentru timpul liber*  reclamă o abordare atît la nivelul familiei, cît și la nivelul școlii. Familia acționează ca un factor dinamizator al îndeletnicirilor copilului după ore, în zilele de odihnă, în vacanță. Într-un mediu familial sănătos, acesta are posibilitatea de a-și forma deprinderi de folosire a timpului liber. Însă în familiile incapabile să își gestioneze timpul disponibil și să-l dedice educației copiilor, ei sînt lipsiți de exemplul unui model de familie și al unei vieți împlinite, școlii revenindu-i rolul de a compensa măcar parțial acest vid prin activități de diferit gen.

## Educația pentru timpul liber și creativitatea

*De fapt, de ce timp liber dispune copilul? Care sînt ocupațiile oferite de părinți și școală în acest sens?*  Trecerea la săptămîna de studiu de 5 zile pune în seama instituțiilor educaționale și a familiei probleme complexe referitoare la organizarea activității copilului în afara programului școlar.

Una dintre greșelile comise frecvent de către părinți este impunerea unui program, pe cînd, de fapt, ei ar trebui să se îngrijească de organizarea unor acțiuni la care copilul să participe cu plăcere și interes, după preferințe și preocupări, opțional, în funcție de aptitudinile pe care le are pentru anumite domenii.

Elevul mic trebuie îndrumat chiar din primele zile de școlarizare să se obișnuiască cu regimul zilei, fiind implicat în paralel în diferite forme de odihnă activă, inclusiv în aer liber. Am cunoscut o mămică care, nemulțumită de nemănestarea de către copilul ei, elev în clasa a III-a, a unor abilități de lider, mi s-a adresat pentru consultație. Părinții își doreau ca fiul lor să fie mai des în centrul atenției, mai încrezut în sine, mai sociabil, adică să fie lider. Marea mea nedumerire a intervenit atunci cînd, în urma discuției cu băiatul, am constatat că timpul lui este strict repartizat de școală și părinți, capacitatea de decizie fiindu-i limitată la maxim. În afară de aceasta, orele de educație fizică, muzică și artă plastică au fost înlocuite cu lecții de șah; plimbările, jocurile în colectiv i-au fost interzise din lipsă de timp. Copilul făcea suplimentar matematică cu tatăl său după orele 22.00. Cel mai mare vis al lui era să se joace măcar un pic în curte. Comentariile, cred, sînt de prisos. Este necesar să le oferim copiilor pauze, posibilități de destindere și repaus, de reconfortare, pentru a le permite să se regenereze, să se „împrospețeze”, întrucît activitatea școlară solicită îndeosebi intelectul. De aceea, e bine să le ocupăm timpul liber cu activități ce țin mai mult de educația fizică și cea estetică. La sfîrșitul unei zile, după un program școlar încărcat, sportul, muzica și arta pot fi acele „oaze” în care fiecare copil să se regăsească.

Dacă adolescenții trebuie orientați spre conștientizarea noțiunii de timp liber în general și utilizarea lui rațională, apoi tinerii au nevoie de ajutor pentru a înțelege că acesta este un bun prilej de pregătire pentru viață. Deprinderile de organizare a timpului liber contribuie la cultivarea atitudinii pozitive față de acțiune și decizie în viața socială – o autoevaluare în lupta cu timpul.

Dacă gestionezi corect timpul liber, cîștigi „bucuria de a ști să trăiești”. Această bucurie este legată nemijlocit de  *creativitate* . Se zice că lumea de mîine va fi lumea oamenilor de creație. Orice persoană cu o inteligență normală este capabilă să îndeplinească sarcini care

necesită creativitate, iar nivelul creativității depinde de experiență, talent, abilitatea de a gândi într-un mod diferit decât cel uzual, capacitatea de a elimina idei fără valoare. În plus, *actul creativ reclamă timp*.

Cercetările în domeniu demonstrează că presiunea timpului nu dezvoltă creativitatea, ba din contra, o inhibă, o reduce nu numai în ziua respectivă, ci și în următoarele zile. Astfel, constrânși de cadrul temporal, elevii nu se pot angaja profund în rezolvarea sarcinilor propuse. Creativitatea solicită o perioadă de incubație, un „răgaz” pentru a pătrunde în miezul problemei și a lăsa ideile să iasă la suprafață. În acest context, profesorii care proiectează sarcini creative trebuie să evite orice insatisfacție generată de insuficiența de timp.

Al doilea factor care condiționează creativitatea este *motivația intrinsecă*. De obicei, elevii lucrează creativ atunci când au un mobil, în special intern. În lipsa acestuia, ei nu sînt în stare să își valorifice adecvat și cu profit maxim potențialul, deoarece mediul în care activează împiedică apariția motivației intrinseci.

Cercetările efectuate arată că oamenii pun valoare pe un *mediu de lucru* în care ingeniozitatea, inventivitatea este susținută, cultivată, apreciată. De regulă, după o zi plină de voie bună urmează una foarte „inspirată”, prolifică. T. Amabile afirmă că, dacă oamenii fac ceea ce le place, atunci ei se dedică cu toată ființa acestui efort, iar dacă munca lor este valorizată și recunoscută, creativitatea prinde aripi. Pentru elevi, aceste sentimente se amplifică îndoite.

Un alt factor care impulsionează spiritul creativ este *încrederea*. Echipele în care elevii își pot împărtăși liber ideile și convingerile sînt cele mai productive, ceea ce nu se întîmplă atunci cînd ei sînt angajați într-o luptă pentru recunoaștere.

Și *recompensa* este considerată un promotor al creativității, doar că cei care se întrebă mereu ce bonusuri vor primi pentru munca realizată sînt oameni mai puțin creativi.

În lista factorilor ce alimentează creativitatea se înscriu și *obiectivele*, care au o importanță mare atît pentru viață, cît și pentru fiecare demers în parte. Toți indivizii, în anumite perioade ale existenței lor, plasează în prim-plan diferite aspirații și dorințe – obiective vitale. Acestea, de fapt, ar trebui să servească drept bază în utilizarea rațională a timpului. Într-o cercetare realizată de profesorul japonez I. Motohasi se demonstrează că oamenii care au scopuri și obiective trăiesc mai mult, lucrează creativ și rareori sînt afectați de deficiențe cardiace.

Rezumînd cele expuse, le recomandăm profesorilor să ia în calcul factorii descriși atunci cînd proiectează activitățile curriculare și cele extracurriculare.

După aceste reflecții teoretice apare o întrebare absolut firească: *Cum dezvoltăm creativitatea la elevi și cum utilizăm în acest scop timpul liber?* Există numeroase tehnici în acest sens, dar implementarea lor presupune

un risc: ele sînt, de obicei, cronofage și, din lipsă de timp, profesorii renunță la aplicarea lor.

Vă prezentăm o variantă a tehnicii *Asociații forțate*, utilizabilă la rezolvarea problemelor prin recurs la intuiție și creativitate.

În perechi, se va elabora o listă cu 5-10 probleme actuale, fiecare fiind redactată sub formă de întrebare deschisă și notată pe o fișă. Fișele se pun într-un coș sau plic, care este plasat într-un loc accesibil.

Pe parcursul zilei, elevilor li se alocă timp pentru a lua din coș o fișă și, fără a citi ce e scris pe ea, a formula un răspuns „oferit de subconștient”. Pe verso, sînt notate 2-3 cuvinte care îi vin elevului în minte la primul impuls. Apoi, se citesc problemele și se identifică corelații între posibilele soluții și cuvintele notate pe verso. Astfel, se dezvoltă gîndirea asociativ-creativă. Respectiva tehnică are o eficiență deosebită, deoarece înfii se valorifică un răspuns la o întrebare necunoscută, iar apoi se face apel la legăturile asociative.

Printre activitățile cu pronunțate valențe creative se numără cele în urma cărora obținem un produs ce poate fi utilizat imediat. Aplicînd tehnica *Revizuire circulară*, se vor elabora texte în baza cărora vor fi redactate eseuri, comentarii etc. Elevilor li se propune să realizeze o sarcină sau să răspundă la o întrebare. De exemplu: *Ce putem face pentru a evita stresul?* Ei scriu răspunsul, îndoiaie foaia și o transmit colegului din dreapta. Acesta înregistrează varianta proprie de răspuns. După 5-6 “deplasări”, produsul se reîntoarce la stăpîn, care îl utilizează în redactarea unui text ce conține răspunsul complet. În acest caz, creativitatea individuală este susținută de colegi prin ideile lansate. Astfel, se economisește timp, atît de necesar în abordările creative, elevii fiind scutiți de stresul generat de lipsa acestuia și conștientizînd eficiența colaborării cu colegii. În același scop pot fi utilizate tehnicile: *Mai multe capete la un loc; Tabelul presupunerilor; Brainstorming; Citate; Unul stă, ceilalți circulă* etc.

*Educația pentru timpul liber* este importantă, cel puțin, din următoarele considerente:

- pentru a răspunde la întrebarea care îl frămîntă pe fiecare elev: *În ce fel să îmi administrez timpul, încît să mă pot relaxa cît mai mult?*;
- pentru că centrul atenției sociale s-a schimbat de la globalul social spre individul-persoană socială și spre starea de bine a acestuia;
- pentru a pătrunde în esența mecanismelor economiei de piață, care presupune centrarea educației pe nevoile individului, prin împărtășirea unor noi valori ca: individualitate, liberă inițiativă, competență și competitivitate, concurență loială, asumarea responsabilă a riscului, capacitatea de a construi reușita proprie.

„*Folosirea înțeleaptă a timpului liber este un produs al culturii și al educației*”, afirmă B. Russel, idee ce conferă școlii, familiei și societății în ansamblu un rol important în procesul de educație pentru timpul liber.